

ALI BO LITURGIJA OBRZALA ČRNA OBLAČILA?

1. **Za kaj gre?** Problem liturgičnih barv nakazuje važen premik v liturgiji, ki mu je priča naša doba. Pojavlja se namreč močan odpor proti črni barvi liturgičnih oblačil. Odpor kaže sama liturgična obnova, v kolikor je že bila doslej izvedena. Pred obnovo smo lahko maševali v črnem ob praznikih semiduplex, v adventnih ferijah in enkrat na teden tudi v postnih ferijah; po obnovi pa so prazniki semiduplex ter adventne in postne ferije postali liturgični dnevi 3. razreda, od 17. decembra dalje pa 2. in ferije sv. tedna celo 1. razreda, ki ne dopuščajo črne barve, razen če nastopi potreba črne maše enakega razreda. Prav tako ni dovoljena črna vsakdanja maša ob sobotah, čeprav je sobota med letom liturgični dan 4. razreda, ki sam po sebi dopušča tako mašo.

Črno barvo zamenja duhovnik z vijolično, ko na veliki petek prenaša sv. R. t. in deli sv. obhajilo. Kjer imajo na veliki petek ljudsko pobožnost Božjega groba, Najsvetejše prav tako prenašajo v vijolični in ne več v črni barvi. Na vesoljnem cerkvenem zboru so bili stavljeni predlogi, naj bi se črna barva v liturgičnih opravilih sploh odpravila. Zelo vidna je torej težnja, da se črna barva čim bolj omeji, če ne popolnoma izloči iz liturgije.

V vzhodni liturgiji prvotno črne liturgične barve niso uporabljali. Uvedli so jo zelo pozno pod vplivom zapada, tako katoličani vzhodnega obreda kako tudi pravoslavni. Sedaj se pa tudi pri njih pojavlja težnja, da se črna oblačila iz liturgije izločijo.

Kako naj si razložimo ta odpor proti črni barvi v liturgiji? Barve so simboli, dogovorjena znamenja za neko stanje, dogajanje ali duševno razpoloženje. Odpor proti črni barvi v liturgiji da slutiti, da se liturgična dogajanja ne skladajo s tem, kar črna barva kot simbol znači.

Liturgija in biblija sta sestri, obe preveva isti duh. Zato pogledjmo, kaj bela in črna barva pomenita v bibliji, da bomo laže razumeli, kaj pomenita v liturgiji.

2. **Simbol bele barve v evangeliju.** O Jezusovem spreminjenju na gori Tabor poročajo sinoptiki in sv. Peter v svojem 2. listu. Vsi pri tem omenjajo belino oblačil in močne svetlobne efekte. Matej opisuje: Obraz se mu je zasvetil ko sonce in njegova oblačila so postala bela ko luč. Marko piše še bolj živo:

Njegova oblačila so se zasvetila ko sneg; tako ne zna beliti noben belivec na zemlji. Luka pripoveduje: Podoba njegovega obličja se je spremenila in njegovo oblačilo je postalo belo in se je svetilo. Peter pa komentira: Ob veličastnem sijaju mu je prišel glas iz neba: ta je moj ljubljene Sin, nad katerimi imam veselje.

Iz teh poročil vidimo, da ima bela barva v evangeliju svoje soznačice: sneg, luč, sonce, sijaj, torej močna svetloba. Vidimo pa tudi, da svetloba obraza in belina oblačil oznanjata Jezusovo božanstvo. Na viden in izrazit način je na Taboru Jezus razodel svoje božanstvo. Hotel je svoje učence utrditi v veri za dni, ko ga bodo videli ponižanega v trpljenju.

Podobno poročajo evangelisti o belih oblačilih angelov, ki v velikonočnem jutru oznanjajo Jezusovo vstajenje. Matej: njegovo (angelovo) oblačilo je bilo kakor sneg. Marko: Žene so stopile v grob in zagledale mladeniča na desni, ogrnjenega z belim oblačilom. Luka: Žene so videle dva moža v blesčečem se oblačilu. Janez: Marija Magdalena je videla dva angela v belih oblačilih.

Sv. Gregorij papež razlaga v velikonočni homiliji, da bela oblačila angelov oznanjajo sijaj velikonočnih praznikov. Candor enim vestis splendorem denuntiat nostrae solemnitatis. Sed ut fateamur verius: et suae dicamus et nostrae. Iz razlage velikega liturga spoznamo še, da je velika noč Kristusov in obenem naš praznik.

3. Simbol barve v evangeliju. Tudi črna barva ima v evangeliju svoje soznačnice. Te so: senca, tema, noč; pomenijo pa: pekel, greh, smrt in žalost. V priliki o kraljevi svatbi veli kralj strežnikom, naj iz svatovske dvorane odstranijo človeka, ki ga je na svatbi našel brez svatovske obleke: Zvežite mu noge in roke in ga vrzite ven v temo, tam bo jok in škripanje z zobmi. Tema je tukaj prispodoba za pekel. — V svojem slavospevu Zaharija napoveduje: Vzhajajoči iz višave bo razsvetlil te, ki sede v temi in smrtni senci. Iz miselne zveze je razvidno, da je tema in smrtna senca na tem mestu metafora za greh. — Oblast teme, ki o njej govori sv. Pavel v listu Kološanom, prav tako pomeni kraljestvo greha. — Če sv. Janez evangelist v svojem evangeliju poudarja, da je bila noč, ko je Juda Iškariot odšel iz dvorane zadnje večerje, ima to poleg dobese dnega tudi metaforičen pomen. Evangelist mnogo govori o simbolih luči in teme. Lahko sklepamo, da je s svojo opazko hotel reči, da je bila zaradi njegovega izdajstva noč greha tudi

v Judeževi duši. — Metaforično lahko razlagamo tudi temo, ki je v naravi nastala ob Jezusovi smrti. Bog je dopustil, da je vsa živa narava pokazala žalost ob smrti Sina Božjega.

4. Barvni simboli v liturgiji. O liturgičnih oblačilih prve Cerkve vemo da so bila ista, kot so jih kristjani nosili v svojem privatnem življenju. Vemo tudi, da so krščenci v znak krstnih milosti dobili bela oblačila; nosili so jih ves velikonočni teden in so jih odložili šele na 1. nedeljo po veliki noči, ki je zaradi tega do danes ohranila svoje ime: dominica in albis depositis.

Prva poročila o barvah liturgičnih oblačil so iz 9. stol. Stare navade glede liturgičnih barv je povzel papež Inocenc III. (1198—1216) v svoji razpravi o sv. maši: *De sacro altaris misterio*. Kar poroča Inocenc III., ponavlja za njim sv. Pij V. v reformiranem misalu, ki ga je pripravil po naročilu zbora v Tridentu. Uzakonjene so bile tedaj naslednje liturgične barve: bela, rdeča, zelena in črna. Poleg teh glavnih so se rabile tudi vijolična, rožasta, zlata, rumena in sinja (višnjeva).

Pripomniti pa je treba, da raba barv ni bila enotna. Drugače so jih rabili po katedralah, drugače po manjših cerkvah. Na rabo barv je vplivalo tudi različno gledanje na različne skrivnosti. Tako so npr. na božični praznik ponekod poleg bele rabili tudi rdečo in črno barvo, rdečo kot simbol Božje ljubezni, ki se kaže v učlovečenju Božjega Sina, in črno kot simbol njegovega ponižanja, ko je nase vzel podobo hlapca. Na veliki petek so rabili črno barvo z vtaknimi rdečimi nitmi, pa tudi vijolično in rumeno; nosivec križa pa je bil na veliki petek odet v zeleno barvo v znamenje, da je križ drevo življenja. Na praznik sv. R. t. so pri Božji službi rabili paramente bele in rdeče barve, ker je meso Gospodovo belo in kri rdeča.

Pred tridentinskim zborom so bili pristojni za liturgično zakonodajo škofje vsak v svoji škofiji. Zato so liturgične barve rabili zelo različno in večkrat brez pravega kriterija. Šele v Tridentu so liturgično zakonodajo centralizirali. Poslej je bilo v liturgiji več reda in enotnosti.

V Cerkvi je zelo važno načelo tradicije, toda anarhija v liturgiji pred tridentinskim koncilom nas ne sme zavesti, da bi hoteli obnavljati stare navade, kar se tiče liturgičnih barv. Po koncilu v Tridentu do naših dni je napredovalo tudi spoznanje verskih resnic. To napredovanje nas je približalo prvi Cerkvi in se torej ne smemo čuditi, če se oglašajo predlogi, naj se črna barva izloči iz liturgije, podobno kakor je

ni poznala prva doba, ko je krščanstvo vstopilo v svet kot veselo oznanilo o odrešenju od greha in smrti.

5. Problem črne liturgične barve. Črna barva v liturgiji je problem zase. Poglejmo tri primere v liturgiji, ko pride črna barva v poštev.

a. Črna barva in evharistija. Evharistija je kot hrana kruh življenja, je hrana nesmrtnosti, kakor liturgija sama naziva evharistični kruh. Pravilo je sedaj, da se sv. obhajilo lahko deli v vseh liturgičnih barvah razen v črni, ako gre za sv. obhajilo izven maše. To pravilo danes ne dopušča nebene izjeme.

Evharistija je dalje Bog med nami, pravi, resnični, živi Bog. To svoje vero izražamo na zunaj z barvnimi simboli, ki v njih stopamo predenj. Črna barva je simbol smrti, zato duhovnik nikdar ne izpostavlja Najsvetešega v češčenje v črni liturgični barvi. Liturgična barva spomina vernih duš 2. novembra je črna. Če imajo ta dan v kaki cerkvi celodnevno češčenje sv. R. t., se črna barva umakne vijolični in vse dnevne maše in privatne molitve se opravijo v vijolični barvi. Če je 2. november nedelja, se spomin vernih duš prenese na naslednji ponedeljek. Z vsebino Gospodovega dne se črna barva ne sklada, če pomislimo, da je nedelja tedenski spomin na Gospodovo vstajanje, mala velika noč.

Evharistija v ločenih podobah kruha in vina končno kaže Gospodovo daritev, njegovo smrt. Toda spet je treba pomsiliti, da je Gospodova smrt začetek njegovega poveličanja. Ponižal je sam sebe, zato ga je Bog povišal, uči sv. Pavel. Gospod življenja je umrl, zato kraljuje živ, beremo v velikonočni sekvenci. Evharistija kot daritev je pashalni misterij, je Gospodov prehod iz smrti v življenje, je stalno nadaljevanje Gospodovega odrešilnega dela. Ponižanje in poveličanje Gospodovo je eno in isto dejanje, gledano od dveh strani, vedno pa dejanje, ki pomeni Gospodovo zmago nad satanom, grehom in smrtjo.

Ko so angeli v velikonočnem jutru oznanjali Gospodovo vstajenje, so bili oblečeni v bela oblačila. Z njimi so izražali veselje velikega praznika. Ne trdimo, da mora biti tudi duhovnik oblečen v bela oblačila vselej, kada po Gospodovem naročilu evharistično obnavlja njegovo smrt in vstajenje. Lahko je oblečen tudi v rdečo, zeleno ali vijolično oblačilo, saj to so barvni simboli za ljubezen, upanje in pokoro, kreposti, ki so v krščanski duši globoko ukoreninjene. Mnogi pa

so mnenja, da bi mašnik ne smel biti oblečen v črno, ker črna barva simbolizira pekel, greh in smrt.

Dalje je v resnici neka neskladnost v tem: medtem ko črna barva ne sme obdajati evharistične navzočnosti Gospodove in evharistične hrane, sme obdajati evharistično daritev. Tukaj je verjetno razlog, zakaj so bili stavljeni predlogi, da se črna oblačila izločijo iz liturgije, zlasti iz evharistične in zakramentalne liturgije.

b. Črna barva in liturgija velikega petka. Mortem moriendo destruxit. Tako se velikonočna liturgija lapidarno izraža o Gospodovi smrti. Liturgiji je križ znamenje zmage – crucis trophaeum (slavospev Venancija Fortunata sv. križu). Božji Sin je v moči svoje prelite krvi ustanovil svojo velikonočno skrivnost (3. poobhajilna molitev na vel. petek). Skratka: s svojo smrtjo na križu nas je Gospod odrešil.

Toda Gospod je resnično umrl in je bil tudi pokopan. Ob njegovi smrti je žalovala narava: nebo je potemnelo. Ali naj ob spominu nanjo ne žaluje tudi Cerkev, njegova nevesta? Ali naj ne pokaže svoje žalosti na način, kakor je običaj med ljudmi, med katerimi živi in deluje? Narodi z evropsko kulturo izražajo svojo žalost ob smrti s črno barvo, drugi drugače. Cerkev se zato pri nas na veliki petek odene v črna žalna oblačila. Liturgična akcija velikega petka se opravi v črnih, njen evharistični del pa primerno v vijoličnih oblačilih.

Priznati pa je treba, da liturgija velikega petka glede barve ni enotna. Medtem ko si duhovnik nadene črna oblačila, je križ, ki ga razkriva, zaviti v prt vijolične barve. Verjetno je vijolična barva prvotna barva velikega petka. V spokorni vijolični prt zaviti križ nas opozarja, da je smrt najbolj trda pokora za greh, ki jo je za nas prostovoljno opravil Božji Sin, mi grešni človeški otroci pa jo moramo opraviti prisiljeno, toda v zavesti, da smrt ne pomeni uničenja, ampak samo prehod v drugo življenje.

c. Črna barva in liturgija za mrtve. Po naših krajih je ljudski običaj, da neporočene osebe ženskega spola, čeprav so starejše, položijo na mrtvaški oder v beli obleki; neporočene osebe obeh spolov polože v grob v belih krstah; umrlemu duhovniku pa na mrtvaškem odru nadenejo spokorni vijolični plašč. Tudi liturgija pri pogrebih otrok, ki še niso prišli v leta razločevanja, uporablja belo, pri vseh ostalih pa črno barvo. Črna barva torej ni splošno sprejet simbol za smrt. Pri smrti, namreč kristjan svoj pogled upre tudi v življenje onkraj groba.

Krščanski pogreb je sestavljen iz pogrebnega sprevoda in pogrebne maše. Že zgoraj smo rekli, da je po mnenju nekaterih neskladno z liturgičnim dogajanjem, če imamo črne maše. Liturgični teksti v mašah za mrtve so polni upanja na vstajenje mesa in večno življenje. Ši se, da bo obnovljena liturgija za mrtve še bolj prežeta z vero v posmrtnost in z eshatološkimi motivi. Benedikt XV. je v maše za mrtve uvedel hvalospev, ki ga preveva ta vera: V Kristusu nam je zasijalo upanje blaženega vstajenja. Nas, ki naš žalosti gotova usoda smrti, tolaži obljuba prihodnje nesmrtnosti. Vernim se življenje spremeni, ne pa uniči. Ko jim razpade dom na zemlji, se jim pripravi večno bivališče v nebesih. Kristjani ob smrti nismo kakor tisti, ki »nimajo upanja« (prim. 1. Tes. 4, 13). Res nas prevzame ob smrti žalost zaradi ločitve, toda od smrti imamo tudi tolažbo v veri, da s smrtjo ni vsega konec. Simbol za tako razpoloženje duše pa ni in ne more biti črna barva. Lahko pričakujemo, da se bo liturgija za mrtve rāzvila v tem pravcu, da se bodo pojavili v njej poleg temnih simbolov tudi svetli simboli vere in upanja v posmrtno življenje.

V liturgiji opažamo v naših dneh močan duhovni premik. Nekatero verske resnice so danes v njej bolj poudarjene kot nekoč. Zato nastajajo nove liturgične oblike, ki vero popolneje tolmačijo in bolje odgovarjajo duhovnosti sodobnega človeka. Liturgične barve so vprašanje liturgične oblike in so radi tega vprašanje pastoralne liturgije.

FILIP KAVČIČ

KAD IMA INICIJATIVE I KAD SE RADI SLOŽNO

Zloguki proroci, »manteis kakon«, opet su se jedanput prevarili. »Sve je izgubljeno!« »Budimo sretni, ako nam uspije spasiti ostatke ostataka!«, trubili su nam godinama. I na svakoga su se okomljivali, tko se je usuđivao pozivati na rad i akciju, tko je bio imalo pastoralno ambiciozan. »Fantazira!« »Nije na zemlji!« »Ne vidi situacije!« »Otvorit će se jedanput i njemu oči!«

A meni se čini, da su se njima otvorile. Ako još nisu, morat će im se brzo otvoriti. »Durum est tibi contra stimulum calcitrare!« (Dj Ap, 9, 5).

Hvala Bogu! Javljaју se već i kod nas očiti glasnici duhovnog proljeća i vjerske renesanse. Treba samo povući para-